

BAŞBAKAN İSMET PAŞA’NIN ATİNA VE PEŞTE ZİYARETLERİ**THE VISITS ATHENS AND BUDAPEST OF PRIME MINISTER****İSMET PASHA****Mustafa ÖZYÜREK*****Özet**

Diplomatik ziyaretler ülkeler arası ikili ilişkilerde önemli bir yere sahiptir. Dış politikadaki gelişmeler dikkatle incelendiğinde, birçok anlaşmanın bu ziyaretler sebebiyle imzalandığı ve ülkelerin birbirini daha yakından tanıma imkânı bulduğu görülmektedir. Türk Milli Mücadelesinin başarıyla sonuçlanmasından sonra, Lozan’dan geriye kalan problemlerin de çözülmesiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti diplomatik ziyaretlere ağırlık vermiştir. Özellikle, Milli Mücadele döneminde topraklarını işgale kalkan Yunanistan ile yaklaşık on yıl gibi kısa bir süre içinde dostluk ilişkilerinin yeniden kurulması dikkat çekmektedir. Bu ilişkiler çerçevesinde Başbakan İsmet Paşa’nın Yunanistan’ı ve hemen ardından tarihi bağlar dolayısıyla da zaten yakın dostluk münasebetleri devam eden Macaristan’ı ziyaret etmesi diplomasi ve tarih açısından son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, Dış Politika, Ziyaret, Dostluk.

Abstract

Diplomatic visits have an important place in bilateral relations between countries. When foreign policy developments are carefully examined, it appears that many agreements have been signed for these visits and that countries have a chance to get to know each other more closely. After the successful conclusion of the Turkish National Struggle, the Republic of Turkey with the disintegration of the remaining problems from Lausanne also gave weight to diplomatic visit. In particular, the re-establishment of friendship relations with Greece, which has occupied its territory during the National Struggle period, takes place in a short period of time like a decade. It is very important in terms of diplomacy and history that Prime Minister Ismet Pasha visits Hungary, which is already close friendship relations due to historical ties and Greece soon after these relations.

* Dr, Iğdır Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Öğretim Elemanı.
mozyurek25@gmail.com, 04762230010/4693

Key Words: Diplomacy, Foreign Policy, Visit, Friendship.

GİRİŞ

24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla Türk Milli Mücadelesi tamamlanmış, fakat Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler tamamen normalleşmemişti. Bunun ilk ve en önemli sebebi, iki ülke arasındaki nüfus mübadelesi meselesi idi. Bu mesele Lozan Konferansı sırasında 30 Ocak 1923'te imzalanan "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile hükme bağlanmışsa da bu kararın uygulanması sırasında birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca iki ülkedeki azınlıkların durumu, patrikhane meselesi ve Yunanistan'daki siyasi istikrarsızlık da bu durumun nedenleri arasındaydı. (Gönlübol-Sar 1974: 67-68; Bilgiç 2015: 3)

Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol'ün 2. maddesinin uygulanmasından doğan sorunlar, iki devlet arasında yeniden savaşa sebebiyet verebilecek bir mahiyet almıştı. İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türklerinin durumu ile ilgili olan bu mesele, 1 Aralık 1926'da Atina'da yapılan bir antlaşma ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştı. Patrik meselesi de çözüldükten sonra iki ülke arasında normal diplomatik ilişkiler kurulabilmişti. (Gönlübol-Sar 1974: 69-72) Bu olumlu girişimin başlatılmasında Türkiye'nin Lozan'dan arda kalan sorunları çözerek uluslararası alandaki yalnızlığına son verip iç politikaya dönülmesi ve sosyal ve ekonomik alanda inkılapları gerçekleştirmek yolundaki arzusu önemli olmuştu. (Erdem 2009: s. 96-97)

Yunanistan'da 19 Ağustos 1928'de yapılan genel seçimlerle Eleftherios Venizelos göreve gelmiş ve 30 Ağustos 1928'de Gazi Mustafa Kemal'e bir mektup yazmıştır. Söz konusu mektubunda Venizelos, iki ülke arasındaki münasebetlerin düzeltilerek dostluğun sağlanması ve bunun dostluk-saldırmazlık-hakemlik antlaşması ile resmileştirilmesinin en büyük arzusu olduğunu belirtmişti. (Demirözü 2005: 293) Bu tarihten sonra, özellikle 1929'dan 1934'e kadar Türk-Yunan ilişkileri açısından yeni bir döneme girilmiş ve iki ülke arasında sağlanan güven ve barış ortamı ile münasebetler gayet iyi bir noktaya getirilmişti. Enis Akaygen Atina Büyükelçiliğine atanmış ve iki ülke arasındaki pürüzler yumuşamaya başlamıştı. 10 Haziran 1930'da imzalanan bir

antlaşma ile nüfus mübadelesinden geriye kalan sorunlar tamamen çözülmüş ve bu yeni dönemde Venizelos, 29 Ekim 1930'daki Cumhuriyet Bayramı'nda Türkiye'ye bir gezi yaparak Gazi Mustafa Kemal'i Ankara'da ziyaret etmeyi düşünmüştür. Söz konusu seyahat 29 Ekim-1 Kasım 1930 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Venizelos, Türkiye ve Yunanistan arasındaki düşmanlığı, uzun süren son devrinde temsil eden ve Yunan ideallerine sahip bir insan olduğu için onun Türkiye'yi ziyareti bütün siyaset camiasında tarihi bir hadise sayılmıştır. Venizelos Ankara'da görüştüğü Mustafa Kemal Paşa'nın, Türk-Yunan ilişkilerinin düzelmesinde ve dostluğun tesisinde ne kadar samimi olduğunu görmüş ve kendisindeki dostluk fikri de güçlenmişti. Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ekim 1930'da "Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Muahedesi" imzalanmış ve böylelikle her iki taraf da birbirleri aleyhine hiçbir siyasi ve ekonomik teşebbüse dâhil olmamayı, herhangi bir saldırı halinde tarafsız kalmayı ve kendi aralarındaki problemleri barışçıl yollarla halletmeyi taahhüt etmişlerdi. (İnönü 1998: 129-130; Tulça 2003: 33-40)

Türkiye Cumhuriyeti Lozan'dan geriye kalan meselelerin çözümü için çaba harcarken her devletle dostluk ilişkileri kurmayı amaç edinmekte ve barışçıl bir dış politika takip etmekteydi. Bu amaç doğrultusunda, Birinci Dünya Savaşı'nda aynı grupta bulunduğu Macaristan ile olan ilişkileri de devam ederek siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda gittikçe gelişme kaydetmişti. 18 Aralık 1923'te Türkiye ile Macaristan arasında Dostluk Antlaşması imzalanmış, 1924'te de karşılıklı olarak büyükelçiler atanmıştı. İki ülke arasındaki ilişkiler her geçen gün büyük gelişme göstermiş, 1927 Şubatında İkamet Antlaşması, 29 Mart 1927'de Ticaret Antlaşması, 1929 Ocak ayında ise Hakemlik, Uzlaşma ve Tarafsızlık Antlaşması imzalanmıştı. (Balkaya 2009: 98-100)

1930'lu yıllara gelindiğinde ise iki ülke arasında diplomatik ziyaretlerin yoğunlaştığı görülmektedir. Macaristan Dışişleri Bakanı M. Walko, eşi ve siyasi erkân ile 23 Mart 1930'da Türkiye'ye beş gün süren bir seyahatte bulunmuş, bundan yedi ay sonra ise Macaristan Başbakanı Kont Bethlen Türkiye'ye diplomatik bir ziyaret gerçekleştirmişti. Bu ziyaret, Yunanistan Başbakanı Venizelos'un ziyareti ile aynı günlere rastlamıştır. 27 Ekim 1930'da İstanbul'a gelen Başbakan Bethlen, aynı gün Ankara'ya gitmiş ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenlerini Gazi Mustafa Kemal ile

beraber izlemişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet Paşa ile Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in de Peşte'yi ziyaret etmeleri ümidiyle 1 Kasım 1930'da Türkiye'den ayrılmıştır. (Balkaya 2009: 98-100) Bu makalede, Yunanistan Başbakanı Venizelos ile Macaristan Başbakanı Bethlen'in Türkiye gezilerine bir iade-i ziyaret olarak gerçekleştirilen, Başbakan İsmet Paşa'nın Atina ve Peşte gezileri ele alınmıştır.

A. İSMET PAŞA VE TÜRK HEYETİ'NİN ATINA ZİYARETİ

1. Türk Heyeti'nin Yunanistan'a Gidişi

Yunan Başbakanı E. Venizelos'un Türk-Yunan ilişkilerini iyileştirmek amacıyla 1930 yılında Türkiye'ye yapmış olduğu ziyarete nazikâne bir karşılık olması amacıyla Başbakan İsmet Paşa'nın başında bulunduğu Türk heyeti 1931 yılı Ekim ayında Yunanistan'a diplomatik bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Türk heyetinde Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in yanı sıra bazı bürokratlar da yer almaktaydı. Bu kişiler; İsmet Paşa'nın Özel Kalem Müdürü Vedit Bey, Âli İktisat Meclisi¹ Genel Kâtibi Nurullah Esat Bey, Tevfik Rüştü Bey'in 1. Daire Genel Müdürü Cevat Bey, Özel Kalem Müdürü Kemal Aziz Bey idi. Ayrıca heyette kalabalık bir güvenlik ekibi de yer almakta olup, şu kişilerden oluşmaktaydı: Büyük Millet Meclisi Muhafız Alayı'ndan Kurmay Yüzbaşı Nazmi Bey ile Binbaşı Fahri Bey, Ankara Polis Müdürü Salih Bey, Ankara Emniyeti'nden sivil Başkomiser Muammer Efendi, sivil polis memuru Ali Rıza Efendi, Komiser Yardımcısı Kâşif Efendi, sivil komiser yardımcısı Mustafa Efendi, Milli Emniyet Hizmeti'nden Aziz Efendi, polis memuru Mürtaza Efendi ve sivil memur Sinan Efendi." (Koçtürk- Gölalan 2010: 52; Vakit 3 Ekim 1931: 1)

Önceden planlandığı şekliyle Türk heyetini taşıyan Ege Vapuru 3 Ekim 1931 sabahı saat 10:00'da Pire'ye vardığında Yunanistan Başbakanı Venizelos ile bazı bakanlar ve diğer devlet erkânı tarafından karşılanacaktı. İsmet Paşa ve Tevfik Rüştü Bey'in ziyareti nedeniyle Yunanistan Bakanlar Kurulu bir toplantı yaparak doğum yeri

¹ **Âli İktisat Meclisi:** "Danışma niteliği taşıyan ve Türkiye'de ekonomik gelişmeyi hızla sağlamak, bu konuda beliren güçlükleri giderme olanaklarını aramak amacıyla 1927'de kurulmuştur. Onursal başkanlığını başbakanın yaptığı Âli İktisat Meclisi 24 üyeden oluşmaktaydı. Altı ayda bir 15 gün için toplanan mecliste on bir iktisatçı, iktisatla ilgili kurumlardan on iki uzman ve bir de Türk Silahlı Kuvvetleri temsilcisi bulunmaktaydı. Âli İktisat Meclisi yaptırım gücü olmamasına rağmen üstlendiği görevler açısından dikkat çekici bir girişim idi.

Türkiye olan Yunan bakanların, Türk heyetini karşılamak için Pire'ye gitmeleri kararlaştırılmıştı. Ayrıca Yunan Deniz Bakanı, Elli adlı kruvazör ile iki torpido seçmiş olup, bunlar Ege Vapuru'nu 19 pare top atışı ile selamlayacaklardı. Ege Vapuru, Falero Limanı'na sabah saat 08:30'da varacak, liman müdürü ve beraberindekiler Türk misafirleri karşılamak için vapura çıkacaklardı. Resmi heyet vapurdan inerken deniz kuvvetlerine mensup askerler tarafından selamlanacaklar ve bu sırada Yunan askeri bandosu Türk milli marşını çalacak, daha sonra İsmet Paşa ile Tefvik Rüştü Bey otomobile Atina'ya gideceklerdi.

2. Türk Heyeti'nin Yunanistan'a Varması

Türk heyetini taşıyan Ege Vapuru planlanan saatten bir saat önce olmak üzere, 3 Ekim sabahı 07:00'da Pire açıklarına yaklaşmış ve 3 Yunan savaş uçağı tarafından selamlanmıştır. Saat 09:00'da Pire'ye vardığında ise Yunan devlet erkânı ve halk tarafından karşılanmıştır. Ege Vapuru limana yanaştığında, diğer özel vapurlarda bulunan halk ellerindeki Türk ve Yunan bayraklarını açarak büyük sevinç gösterilerinde bulunmaktaydı. İsmet Paşa ve beraberindekiler karaya çıktığında yaklaşık iki saattir kendilerini bekleyen Başbakan Venizelos ve resmi erkân tarafından karşılanmıştır. Bu sırada Türk ve Yunan milli marşları çalınmaktaydı. Liman civarındaki bütün evlerin balkonları, çatıları ve çevredeki vapurlar halk tarafından hınca hınç dolmuştu. İsmet Paşa'nın otomobilinin geçtiği yollarda muazzam taklar yapılmış ve üstlerine Türkçe "hoşgeldiniz" yazılmış, bütün caddeler ve rıhtım boydan boya Türk ve Yunan bayraklarıyla donatılmıştı. (Vakit 4 Ekim 1931: 1)

Bu sırada Yunan halkı, resmi heyetlerin geçeceği yollara adeta akın etmekte, iskelede ise Türkçe ve Rumca "sefa geldiniz" yazmaktaydı. M. Caspali ile M. Papadakis gemiye çıkararak heyete "hoşgeldiniz" demişlerdi. Türk heyetini karşılayan heyette; Başbakan Venizelos, Mihalakopulos, bakanlardan Papas, Yasonidis, Papadatos, Mavrudis ve Dışişleri Bakanlığı Genel Kâtibi Polihyonradis ile belediye başkanı, belediye meclis üyeleri, askeri ve resmi erkânın yanı sıra dört yüz askerden oluşan bir kuvvet de bulunmaktaydı. Türk heyetinde bulunanlar bu içten karşılama törenine karşılık teşekkürlerini sunduktan sonra Yunan halkına Türk milletinin samimi selamlarını getirmekle bahtiyar olduklarını beyan etmiş ve Petit Palais Oteli'ne doğru

halkın coşkunu kalabalığı içinde hareket etmişlerdi. Türk heyeti konaklayacağı otele vardığında Yunan halkının yoğun arzusu üzerine otelin balkonuna çıkarak halkı selamlamış, bu sırada kelimenin tam anlamıyla alkış tufanı kopmuştu. Türk heyeti öğle saatlerinde ise Yunan Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilmişti. (Vakit 4 Ekim 1931: 6)

3. Türk Heyeti'nin Yunanistan'daki Temasları

Türk heyetinin Yunanistan'daki temaslarının ilk gününde, İsmet Paşa 4 Ekim'de saat 16:30'da Akropol'ü gezmiş, ardından Petit Palais Oteli'nde Yunan ve yabancı gazetecileri kabul etmiştir. Daha sonra Türk gazetecilere birtakım açıklamalarda bulunmuş ve Yunan basınına yaptığı açıklamalar hakkında bilgi vermiştir. Röportajında, Yunanistan'da gördüğü misafirperverlikten dolayı Yunanistan ileri gelenlerine teşekkür ettiğini, uzun mücadelelerden sonra Türk ve Yunanlılar arasında ihtilaf kalmadığını dünyaya ilan ettiklerini belirtmiştir. İsmet Paşa'ya göre; hem bu gün hem de gelecek için her iki millet de dostluk ve ilişkilerini her alanda geliştirmek istemektedir. Bu nedenle iki millet arasında yeniden bir mücadele zemini kalmamıştır. İki devlet ve milletin kendi aralarında her alanda iyi ilişkiler kurmanın gereğinden ve bunun için de basına düşen büyük görevden bahseden İsmet Paşa'ya göre, yeni nesilleri yeni duygularla yetiştirmek lazımdı. (Hâkimiyet-i Milliye 5 Ekim 1931: 1) Bu nedenle, Türk ve Yunan milletleri arasında el birliği ile kurdukları dostluğun ebediyen devam ettiğini görmek istediğini ifade etmiştir. (Cumhuriyet 5 Ekim 1931: 1)

İsmet Paşa aynı gün akşam Türk heyeti onuruna verilen akşam yemeğine katılmıştır. Başbakan Venizelos söz alarak, Türkiye'yi ziyaretleri sırasında kendilerine Ankara'da gösterilen misafirperverliğe böylelikle bir karşılık verme imkânı bulduklarını söylemiştir. Söyleyecek kelime bulmakta zorlanan Venizelos, Türkiye'nin birkaç sene içinde diğer devletlerin de hayranlığını çezebedecek gelişmeler kaydedip yenilikler yaptığını ifade etmiştir. Daha sonra söz alan İsmet Paşa ise iki milletin de savaştan bıktığını ve bu nedenle olası bir savaşta iki devletin de tarafsız kalacağını dile getirmiştir. Balkan birliğinden ümitli olduğunu, bu birlik oluşturuluncaya kadar Türkiye

ve Yunanistan'ın birbirlerine karşı düşmanca tavır takınmalarının önemini belirtmiştir. (Hâkimiyet-i Milliye 5 Ekim 1931: 4)

Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan bazı anlaşmaların imza töreni 5 Ekim sabahı Yunanistan Dışişleri Bakanlığı binasında gerçekleştirilmiştir. Atina'da yayınlanan Yunan resmi tebliğine göre; 27 Ekim 1930'da Ankara'da imzalanan anlaşmalarla tam ve sağlam bir dostluk esası kurulmuş olup, bu anlaşmaların imzasından sonra geçen zaman zarfında iki ülke arasındaki samimi ve ciddi bir anlaşmanın fiilen de mevcut olduğu gözlemlenmişti. (Vakit 7 Ekim 1931: 2) İsmet Paşa ile Venizelos'tan ayrı olarak Yunanistan Dışişleri Bakanı Mihalakopulos, Türkiye'nin Atina Elçisi Enis Bey, Yunanistan'ın Ankara Elçisi Polihronyadis ile bazı devlet ileri gelenleri sabah saat 11:00'a kadar bir toplantı yapmışlardır. Tören esnasında iki ülkenin başbakanı ve dışişleri bakanları arasında önemli konuşmalar gerçekleşmiştir. (Cumhuriyet 6 Ekim 1931: 1, 5) İmzadan sonra Venizelos, İsmet Paşa'ya hitaben yaptığı konuşmada, gün geçtikçe güçlenen Türk-Yunan dostluğunun bu anlaşma nüshalarına muhtaç olmadığını, çünkü bu mukaveleleri her iki milletin daha önce gönülden tasdik ettiklerini belirtmiştir. Yunan Dışişleri Bakanı Mihalakopulos ise rahatsızlığı nedeniyle 1927 yılında Cenevre'de tedavi gördüğü sırada Tefvik Rüştü Bey'in kendisini ziyaret ettiğini hatırlatarak, Türk-Yunan dostluğunun temellerinin daha o zaman atıldığını söylemiştir. Daha sonra Yunanistan Mebusan ve Âyan Meclisleri İsmet Paşa ile Tefvik Rüştü Bey'i kabul etmek için saat 17:00'a doğru toplanmış ve bu içtimada localar tamamen dolmuştu. (Hâkimiyet-i Milliye 6 Ekim 1931: 1) Türk heyeti aynı gün akşamı saat 23:30'da Yunan bakanlar ve diğer resmi görevliler ile birlikte Olympia Tiyatrosu'na giderek "Otello" piyesini izlemişler ve ardından, Atina'nın su ihtiyacını karşılamak için yapılan Marathon'daki yapay göleti görmeye gitmişlerdir. (Hâkimiyet-i Milliye 6 Ekim 1931: 4)

Başbakan İsmet Paşa, Atina'dan ayrılmadan önce Yunanistan Başbakanı E. Venizelos ile bazı konularda karşılıklı olarak mutabakata varmışlardır. Buna göre, her iki ülkedeki azınlıklara iyi muamele edilecek, göçmenlerin sınırlı bir zaman için seyahat etmeleri sağlanacak, tütün meselesini çözüme kavuşturabilmek amacıyla İstanbul'da Bulgaristan'ın da katılacağı bir toplantı düzenlenecek, kaçakçılığın önlenmesi için çaba

sarfedilecek ve muhtelit mübadele komisyonunu işinin bir an evvel bitirilmesi temin edilecektir. Özellikle iki ülke mübadilerinin yalnız veya aileleriyle beraber eski memleketlerine gidip gelmeleri ve özel izne bağlı olmak kaydıyla ikamet sürelerini uzatabilmeleri de kararlaştırılmıştır. (Vakit 6 Ekim 1931: 6; Vakit 9 Ekim 1931: 6)

4. Türk Heyeti'nin Yunanistan'dan Ayrılması

Yunanistan'daki temas ve faaliyetlerini tamamlayan Türk heyeti, Macaristan'ın Başkenti Peşte'ye gitmek için 6 Ekim 1931 akşamı Atina'dan Pire'ye doğru hareket etmiş, bu sırada kalabalık bir halk kitlesi tarafından uğurlanmıştır. Heyet, bütün şehrin süslerle donatıldığı Pire'ye vardığında Pire Belediyesi'ni ziyaret etmiştir. Bu resmi ziyaretin ardından Tiryeste'ye gitmek üzere 20:30'da şehirden ayrılmıştır. (Cumhuriyet 7 Ekim 1931: 1; Vakit 7 Ekim 1931: 2) Başbakan İsmet Paşa, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'e, 6 Ekim akşamı saat 20:30'da Pire'den hareket ettiğini bildirmek için çektiği telgrafla Yunan halkının Türkiye ve Atatürk'e olan dostluk ve temennilerini iletmiş, Yunan cumhurbaşkanı, başbakanı ve diğer devlet ricalinin his ve düşüncelerini ise Türkiye'ye döndüğünde şifahen arzedeceğini belirtmiştir. (BCA, 30.18.1.2/23.67.3: 13) Gazi Mustafa Kemal Paşa ise çektiği cevabi telgrafta, Atina seyahatindeki başarılarından dolayı İsmet Paşa'yı tebrik etmiştir. (Vakit 9 Ekim 1931: 6)

İsmet Paşa Başkanlığındaki Türk Heyeti'nin Atina ziyaretleri nedeniyle hemen bütün siyasi çevrelere mensup Yunan basını, Türk dostluğu lehinde son derece hararetli yazılar yazmışlardır. Heyetin ayrılışından sonra Atina'da yayınlanan Eleftron Dima Gazetesi, İsmet Paşa'nın Yunanistan'dan ayrılırken bütün Yunan milletinin, şahsına karşı beslemekte olduğu derin muhabbet ve samimiyeti de götüreceğinden emin olması gerektiğini belirtmiştir. (Vakit 6 Ekim 1931: 6; Vakit 7 Ekim 1931: 1)

Türk heyeti 9 Ekim 1931 sabahı Tiryeste'ye varmıştır. Burada İtalya hükümeti adına Vali, Dışişleri Bakanlığı Teşrifat Müdürü, Türkiye'nin Roma Elçisi Suat Bey, Elçilik Müsteşarı ve Türkiye'nin Roma Konsolosu tarafından karşılanmıştır. Öncelikle Tiryeste Limanı'nda bulunan lüks bir İtalyan vapurunu gezmişler, öğle saatlerinde ise belediyede düzenlenen yemeğe katılmışlardır. Buradaki resmi kabulün ardından şehirde bir gezinti yapmışlar, akşam saat 20:00'da ise Peşte'ye gitmek için trenle şehirden ayrılmışlardır. Türk heyetinin Peşte ziyareti, iki dost ülke arasında eskiden beri var olan

yakın ilişkilerin bir kez daha takviyesinde büyük bir amil olacaktır. (Vakit 8 Ekim 1931: 1; Vakit 11 Ekim 1931: 1, 4)

B. İSMET PAŞA VE TÜRK HEYETİ'NİN PEŞTE ZİYARETİ

1. Türk Heyeti'nin Peşte'ye Varması

Başbakan İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı T. Rüştü Aras'ın da bulunduğu Türk Heyeti 11 Ekim günü saat 10:10'da Peşte'ye vardığında Macaristan Başbakanı Kont Karolyi, Macaristan Dışişleri Bakanı N. Valko, Türk Büyükelçilik erkânı ve Macar Hükümet yetkilileri tarafından istasyonda karşılanmıştır. Bu esnada Peşte İstasyonu Türk ve Macar bayrakları ile donatılmış olup askeri bando Türk milli marşını çalmaktaydı. Resmi karşılamının ardından otomobillere binen heyetler, Türk bayrakları ile donatılmış ve kalabalık halk kitlesi tarafından doldurulan caddelerden geçerek Lonapalora Oteline gitmişlerdir. Macaristan Dışişleri Bakanı ve eşi Madam Valko tarafından Türk misafirler şerefine burada bir öğle yemeği verilmiştir. Yemeğin ardından heyetler büyük at yarışlarını izlemişlerdir. Ardından senatoryuma giderek Eski Başbakan Kont Bethlen'i ziyaret etmişler, akşam saat 19:30'da ise operada düzenlenen konsere katılmışlardır. (Vakit 12 Ekim 1931: 1; Hâkimiyet-i Milliye 12 Ekim 1931: 1)

Bu ziyaret, Macaristan'ın Eski Başbakanı Kont Bethlen'in Türkiye ziyaretine bir karlılık vermek için yapılmıştır. Türk heyetinin Peşte ziyaretine Macar basını da sayfalarında büyük yer ayırmıştı. Nem Zebek Gazetesi, *“bu ziyaret bilhassa iktisadi nokta-i nazardan Macaristan için çok mühimdir”* demek suretiyle Türk ve Macar bakanların görüşmeleri sonucunda ekonomik ilişkileri güçlendirecekleri görüşünü savunmuştur. Az Est gazetesi, *“Macar milleti, iki Türk vekilini hararetle selamlar, bu ziyaret her iki millet için de çok zengin semereler verecektir”* demiştir. Mağyar Arsağ Gazetesi, *“bugünkü ziyaretin ehemmiyeti, cihan iktisadi buhranıyla bir kat daha artmaktadır”* derken Peşti Hırlap Gazetesi ise aynı gün Türkçe yayınladığı bir makale ile Türkiye Başbakanı ile Dışişleri Bakanını selamlamış ve Gazi Mustafa Kemal'e içten temennilerde bulunmuştur. Ujsağ Gazetesi de Türk heyetinin bu nezaket ziyaretinin siyasi ve ekonomik açıdan büyük önem taşıdığını belirtmiştir. (Vakit 12 Ekim 1931: 1; Hâkimiyet-i Milliye 12 Ekim 1931: 1)

2. Türk Heyeti'nin Peşte'deki Temasları

Türk heyeti 12 Ekim 1931 sabahı önce Peşte şehri ile müzeleri gezmişler, ardından Macar hükümeti tarafından resmen kabul edilerek düzenlenen öğle yemeğine katılmışlardı. İsmet Paşa ve eşi, T. Rüştü Bey, eşi ve kızı, Türkiye'nin Eski İktisat Bakanı Rahmi Bey, Türkiye'nin Peşte Büyükelçisi Behiç Bey ve eşi ile Macaristan devlet erkânı da hazır bulunmuşlardı. (Vakit 13 Ekim 1931: 1, 5) Ertesi gün İsmet Paşa ile T. Rüştü Bey, Başbakan Kont Karolyi ve Macaristan Dışişleri Bakanı M. Valko ile görüş alışverişinde bulunmuştur. Bu görüşmede Türkiye'nin Peşte Büyükelçisi Behiç Bey ile Macaristan'ın Türkiye Büyükelçisi M. Tahy de hazır bulunmuşlardı. Her iki taraf da Macaristan ve Türkiye arasındaki mevcut dostluğun, iki ülkenin siyasi ve iktisadi menfaatlerine uygun olduğunu ve bu dostluğun barış için de önemli bir amil olduğunu müşahade etmişlerdir. (Vakit 14 Ekim 1931: 1, 5) 14 Ekim 1931 günü ise Macaristan Parlamento binasında resmi kabul yapılmıştır. (Vakit 15 Ekim 1931: 1) Burada bir konuşma yapan İsmet Paşa, Macar devlet erkânının samimi misafirperverliğine teşekkür ettikten sonra sözlerini şu cümlelerle sürdürmüştür:

“Bir kandan olduğumuzu, samimi kardeşlik hisleriyle bağlı bulunduğumuzu tarihi güç zamanlarında bile unutmadık. Müşkül devirlerde birbirimize kalbî ve samimi hislerimizi izhar için vesile bulmuştuk. En son vesiaklar, en son taharri göstermiştir ki, ırkımız beşeriyetin en sıkı ırkıdır ve kadim medeniyetlerin bizzat vazı olmuştur. Böyle bir ırkın kardeş milletleri elbette dünyanın her yerinde kuvvetli ve beşeriyete daima en yüksek hizmetleri ifaya namzet mevkiindedir. İnkişaf ve sulhün, sulh içinde milletlerimize beşeriyete minnetlerinden azami derecede istifade gayemizdir. Buradan en eski rabitalarla bağlı olduğumuz Macar milletine muhabbetlerimiz daha ziyade artmış olarak ayrılacağız”. (Vakit 16 Ekim 1931: 2)

İsmet Paşa ve Türk Heyeti, Peşte'de bulunan “Meçhul Asker Anıtı”na çelenk koymuş ve aynı gün Peşte'den ayrılarak Venedik'e doğru yola çıkmıştır. Ertesi gün sabah saat 11:00'da Venedik'e vardığında merasimle karşılanmıştır. Resmi törende İtalya'nın Akdeniz Filosu Kumandanı, Venedik Valisi, İtalya hükümet erkânı,

Türkiye'nin İtalya Büyükelçisi ve Dışişleri müsteşarı da hazır bulunmuştur. Hep birlikte Ege Vapurunda öğle yemeği yenmiş, ardından şehri ziyaret etmişler, ardından da Ege Vapuru ile Türkiye'ye dönmüşlerdir. (Vakit 16 Ekim 1931: 1)

SONUÇ

1923 yılı sonrası Türk dış politikası, Lozan Antlaşması'ndan arda kalan sorunların çözümü ile şekillenmiştir. Özellikle Yunanistan ile olan ilişkilerin normalleşebilmesi için nüfus mübadelesi ve patrikhane meselesinin halledilmesinden sonra gerçekleşebildiği görülmektedir.

Yunanistan Başbakanı Venizelos 29 Ekim-1 Kasım 1930'da, Macaristan Dışişleri Bakanı M. Walko ve Macaristan Başbakanı Kont Bethlen 1930 yılında Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet Paşa'nın başında bulunduğu Türk heyetinin Yunanistan ve Macaristan'a gerçekleştirdiği diplomatik ziyaretler de bunlara karşılık bir iade-i ziyaret niteliğindedir. Macaristan ziyareti, 1923-1929 yılları arasında imzalanan "Dostluk", "İkamet", "Ticaret" ve "Hakemlik, Uzlaşma ve Tarafsızlık Antlaşmaları'nın imzalanmasından sonra başlayan diplomatik ziyaretlerin bir sonucudur. Türk heyetinin Yunanistan'a yaptığı diplomatik gezi Türk ve Yunan kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır. Çünkü on yıl önce amansız bir mücadele içinde olan bu iki ülkenin bu kadar yakın dostluk ilişkileri kurabilmesi son derece dikkat çekicidir. Özellikle İsmet Paşa ve beraberindekilere Yunanistan'da halk tarafından gösterilen teveccüh bu durumun en büyük göstergesidir. İki ülke basınında çıkan haberler de Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakın ilişkilerden duyulan memnuniyeti ortaya koymaktadır. Balkanlarda bir paktın oluşturulmak istenmesi de bu yakınlaşmanın önemini artırmıştır. Bu gezi sırasında teati edilen antlaşmalar var olan pürüzlerin giderilmesine katkı sağlamış olup ve bu yeni döneme ayrı bir olumlu hava katmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olan Macaristan'la tarihi bağlardan dolayı zaten yakın ilişkiler mevcut olup, söz konusu ziyaretle de bu dostluğun pekiştirilmesi hususunda büyük önem arzetmiştir.

KAYNAKÇA

Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Hâkimiyet-i Milliye

Vakit

Araştırma Eserleri

BALKAYA, İhsan Sabri (2009 Kış), “Türk-Macar Diplomatik Ziyaretlerinin Türk Basınına Yansımaları (1930-1931)”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, (20): 97-115

BİLGİÇ, Bestami S., (2015) “Atatürk Döneminde Türkiye-Yunanistan İlişkileri 1923-1938”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXXI (91): 1-28

DEMİRÖZÜ, Damla (2005 Mayıs-Kasım), “Megali İdea’dan Ankara Antlaşmasına (1930) Eleftherios Venizelos”, *Atatürk Yolu*, (35-36): 291-312

ERDEM, Nilüfer (2009 Güz), “Yunan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos’un Bu Sürece Katkıları”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23): 93-128

GÖNLÜBOL, Mehmet – SAR, Cem (1974), *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1939)*, Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fak. Yayını (279), Ankara: Sevinç Matbaası

İsmet İnönü’nün Hatıraları Cumhuriyetin İlk Yılları I (1923-1938) (1998), Ankara

KOÇTÜRK, O. Murat – GÖLALAN, Meryem (2010), “1923- 1950 Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi”, *3. Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, XXXV (2): 48-65

TULÇA, Enis (2003), *Atatürk, Venizelos ve Bir Diplomat Enis Bey*, İstanbul: Simurg Yayınları